UNIVERZITA PALACKÉHO

Fakulta tělesné kultury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

(bakalářská)

Olomouc 2021 Bc. Tamara Bjalková

Univerzita Palackého

Fakulta tělesné kultury

Katedra aplikovaných pohybových aktivit

Komunikace se sluchově postiženými studenty na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva

Bakalářská práce

Vypracovala: Bc. Tamara Bjalková

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Vrba

Obor: Ochrana obyvatelstva

Olomouc 2021

Jméno a příjmení autora: Bc. Tamara Bjalková

Název bakalářské práce: Komunikace se sluchově postiženými studenty na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva

Pracoviště: Fakulta tělesné kultury, Katedra aplikovaných pohybových aktivit

Vedoucí: Mgr. Jiří Vrba

Rok obhajoby: 2021

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zlepšení komunikace sluchově postižených studentů na odborných kurzech oboru Ochrany obyvatelstva pomocí komunikačních znaků znakového jazyka pro neslyšící.

Cílem práce je popsat problémy v komunikaci sluchově postižených studentů se slyšící populací, zejména s dalšími studenty a instruktory odborných kurzů Ochrany obyvatelstva. Navrhuje nejdůležitější komunikační znaky znakového jazyka při komunikaci se sluchově postiženými studenty, bez pomoci tlumočníka.

Teoretická část bakalářské práce popisuje problematiku sluchového postižení a komunikační systémy sluchově postižených. V další části jsou popsány školní a odborné kurzy.

Klíčová slova

Sluchové postižení, komunikace, odborné kurzy, znakový jazyk, ochrana obyvatelstva

Souhlasím s půjčováním své bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Author's first name and surname: Bc. Tamara Bjalková

Title of the master thesis: Communication of hearing impaired students in professional courses in the field of population protection

Department: Department of Adapted Physical Activities, Faculty of Physical Culture

Supervisor: Mgr. Jiří Vrba

The year of the presentation: 2021

Abstract

This bachelor's thesis focuses on improving the communication of hearing impaired students in professional courses in the field of population protection using sign language communication signs for the deaf.

The aim of the work is to describe the problems in communication of hearing impaired students with the hearing population, especially with other students and instructors of professional courses of population protection. It proposes the most important communication features of sign language when communicating with hearing-impaired students, without the help of an interpreter.

The theoretical part of the bachelor thesis describes the issue of hearing impairment and communication systems for the hearing impaired. The next section describes school and vocational courses.

Keywords

Hearing impairment, communication, professional courses, sign language, population protection

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Jiřího Vrby, uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a řídila se zásadami vědecké etiky.

V Olomouci dne 30.4.2021

…….

Podpis

Poděkování:

Děkuji Mgr. Jiřímu Vrbovi za jeho užitečné rady, pomoc, vstřícnost, ochotu a vedení mé bakalářské práce. Poděkování také patří mým nejbližším za trpělivost a podporu při psaní.

1 ÚVOD 9

2 PŘEHLED POZNATKŮ 10

2.1 SLUCH 10

2.1.1 Klasifikace sluchových vad 11

2.1.2 Sluchový orgán 11

2.1.3 Sluchové vady podle místa postižení 12

2.1.4 Sluchové postižení podle doby vzniku 13

2.1.5 Sluchová vada dle stupně postižení 13

2.1.6 Rozdělení osob se sluchovým postižením 14

2.2 KOMUNIKACE 17

2.2.1 Komunikace osob se sluchovým postižením s populací slyšících 18

2.2.2 Komunikační systémy sluchově postižených 19

2.2.3 Tlumočení znakového jazyka 23

2.3 ŠKOLNÍ KURZY 25

2.3.1 Vymezení základních pojmů 25

2.3.2 Dělení kurzů 26

2.3.3 Legislativní rámec školních kurzů 27

2.4 OCHRANA OBYVATELSTVA A JEJICH ODBORNÉ KURZY 31

2.4.2 Obor Ochrana obyvatelstva 31

2.4.3 Význam odborného kurzu 31
2.4.2.1 Základy vodního záchranářství 32
2.4.2.2 Kurz horské služby a nouzového přežití 33
2.4.2.3 Orientace v terénu a topografie 34
2.4.2.4 Kurz technických sportů 34
2.4.2.5 Lanové aktivity a techniky 35
2.4.2.6 Kurz Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny 36
2.4.2.7 Kurz sebeobrany 37

2.4 KOMUNIKACE SE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝMI STUDENTY NA ODBORNÝCH KURZECH OCHRANY OBYVATELSTVA 39

3 CÍL 41

3.1 Hlavní cíl: 41

3.2 Dílčí cíle: 41

4 METODIKA 42

5 VÝSLEDKY 43

5.1 Návrh řešení problémů s komunikací sluchově postižených studentů 43

5.2 Komunikační znaky s využitím znakového jazyka 47

5.2.1 Přehledná vizualizace komunikačních znaků 48

6 DISKUZE 56

7 ZÁVĚR 57

8 SOUHRN 58

9 SUMMARY 59

10 REFERENČNÍ SEZNAM 60

1 ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma: Komunikace se sluchově postiženými studenty na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva. Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že studuji obor Ochranu obyvatelstva na Fakultě tělesné kultury a zúčastnila jsem se několika odborných kurzů, které obor nabízí. Tato práce navazuje na mou bakalářskou práci s názvem Sebeobrana neslyšících z roku 2017.

Od dětství jsem neslyšící s kochleárním implantátem. Na odborné kurzy, kam jsem jezdila, jsem si většinou nebrala tlumočníka znakového jazyka a spoléhala jsem se na spolužáky a instruktory. Zároveň mi ale sem tam chyběla komunikace pomocí znakového jazyka, vzhledem k tomu, že při cvičení nemohu používat vnější části kochleárního implantátu vzhledem k riziku poškození, a byly situace, kdy jsem se s někým potřebovala domluvit. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla této problematice věnovat, a to v bakalářské práci, kde popíšu problematiku komunikace se sluchově postiženými studenty a navrhnu řešení a pomoc pro sluchově postižené v komunikaci se slyšící populací. Ze svých vlastních zkušeností mohu popsat, jak probíhaly odborné kurzy z mého pohledu, coby sluchově postiženého, když jsem neměla tlumočníka. Popíšu, jaké problémy v komunikaci se sluchově postiženými studenty se mohou vyskytnout.

V takových situacích, kdy není možná přítomnost tlumočníka znakového jazyka nebo použití kompenzační pomůcky, navrhuji jako nejlepší pomoc pro sluchově postižené studenty několik základních komunikačních znaků ve znakovém jazyce, které se slyšící studenti nebo instruktoři mohou naučit a mohou je aplikovat na praktických cvičeních a dobře se tak mohou domluvit se sluchově postiženými studenty. Tím je možno také předcházet různým nebezpečím nebo zraněním, které by mohli ohrozit sluchově postiženého studenta.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 SLUCH

"Cožpak záleží na hluchotě ucha, když slyší duše? Jediná skutečná a neléčitelná hluchota je hluchota ducha"

(Viktor Hugo, 1845)

Sluch je jedním z našich nejdůležitějších smyslů. Sluchové vjemy nás informují o důležitém i méně důležitém dění v okolním prostředí.

Díky sluchu přijímáme informace a můžeme na ně následně reagovat či je předávat dál. Sluch usnadňuje dorozumívání a kontakt s ostatními lidmi. Díky zachycení zvukových impulzů se také lépe orientujeme, registrujeme přicházející nebezpečí, nebo se naopak uklidňujeme momentálním bezpečím. Slyšící lidé si mnohdy neuvědomují důležitost a nezastupitelnost sluchu. Informace, které v některých situacích slouží k přežití, slyšící lidé přijímají jako běžné sdělení, zatímco neslyšící se musí na každý přijímaný vjem soustředit, neboť jich zachycují omezené množství. Ne všechny vjemy jsou ale nutné pro zachování života, přesto bychom na ně neměli v žádném případě zapomínat. Souvisejí s nimi naše pocity, prožitky, myšlenky a přání, které se nejčastěji sdělují řečí, ovšem pokud si oba jedinci v komunikaci vzájemně rozumí (Muknšnáblová, 2014).

Sluchové vnímání neslouží jen k akustické analýze zvukových impulzů, ale také k analýze a pochopení informace.

Světová zdravotnická organizace považuje sluchové postižení za druhé nejzávažnější hned za mentálním postižením. Lidský jedinec je při poškození sluchu ochuzen až o 60 % poskytovaných informací (Muknšnáblová, 2014).

Zhruba 466 milionů (jeden z dvaceti) lidí na celém světě trpí ztrátou sluchu. Toto číslo se může za 30 let zdvojnásobit vzhledem ke kombinaci vrozeného původu a získaných příčin, jako jsou infekční nemoci, infekce uší, užívání léků a nadměrný hluk.

Lidé se ztrátou sluchu často nejsou schopni efektivně komunikovat s ostatními, a proto jim hrozí vysoké riziko osamělosti, úzkosti, deprese, a dokonce i snížení kognitivních funkcí. (Mengdi, Jean, & Rogers, 2020).

Lidské ucho také obsahuje rovnovážné ústrojí uložené v labyrintu, čímž ovlivňuje vnímání pocitu rovnováhy, přímočarého i otáčivého pohybu a polohy těla v prostoru.

2.1.1 Klasifikace sluchových vad

Rozlišujeme sluchovou poruchu a sluchovou vadu. Sluchová porucha je dočasná nedoslýchavost, která se dá vyléčit nebo sama vymizí. Sluchová vada je trvalý stav, který se nedá léčbou změnit (Bjalková, 2017).

Správná funkce sluchového analyzátoru ovlivňuje řeč a ta je nezbytná pro rozvoj abstraktního myšlení (Renotiérová & Ludíková, 2006).

2.1.2 Sluchový orgán

Sluchový a rovnovážný analyzátor se skládá z části periferní a centrální. Periferní část je tvořena zevním, středním a vnitřním uchem a sluchově rovnovážným nervem. Centrální část je tvořena sluchovou a rovnovážnou dráhou a příslušnými centry (Panská, 2013).

Zevní ucho

Zevní ucho je tvořeno boltcem a zvukovodem. Podkladem boltce, jenž má svůj charakteristický reliéf, je elastická chrupavka. Zvukovod je esovitě zahnutá trubice oválného průřezu. Vnější ucho zachytí zvukovou vlnu, která projde přes zvukovod. Na konci zvukovodu je bubínek, který se vlivem procházejícího zvukového vlnění rozkmitá (Panská, 2013).

Střední ucho

Bubínek je oválnou blánou, předělující zevní a střední ucho. Kmitání bubínku se přenese přes všechny 3 sluchové kůstky až na třmínek, který je spojen s oválným

okénkem. Oválné okénko se rozkmitá a tím rozechvěje perilymfu, následně toto vlnění rozkmitá endolymfu (Šándorová, 2003).

Vnitřní ucho

Vnitřní ucho je tvořeno dvěma labyrinty – kostěným (jedná se vlastně o komplex drobných dutinek v nitru spánkové kosti) a blanitým, který je umístěn v labyrintu kostěném a je tvořen souborem dutin vystlaných epitelem. Blanitý labyrint tvoří hlemýžď (zprostředkovává sluchové vjemy), polokruhovité kanálky a dva váčky kulovitého tvaru- sakulus a utrikulus (Panská, 2013).

Blanitý labyrint je vyplněn tekutinou specifického objemu a koncentrace iontů zvanou endolymfa. Rozkmitaná endolymfa podráží vychýlených vlásků buňky v Cortiho orgánu. Vláskové buňky převedou mechanické, kmitavé podráždění na bioelektrický impuls, který postupuje sluchovým nervem až do kůry mozkové, kde jej vnímáme jako zvukový vjem. Hovoříme o percepční funkci ucha (Šlapák & Floriánová, 1999).

Sluchové vady rozdělujeme podle místa postižení, podle vzniku postižení a dále podle stupně postižení.

2.1.3 Sluchové vady podle místa postižení

Dělíme je na poruchy periferní a centrální:

Poruchy periferní – dělí se na převodní, percepční

a) *Převodní poruchy sluchu* – tyto poruchy vznikají poškozením zevního nebo středního ucha (můžeme sem zařadit například akutní či chronický zánět středního ucha, zánět zvukovodu a bubínku, mazová zátka ve zvukovodu, vpáčené bubínky na základě zvětšené nosní mandle u dětí apod.) (Anonymous, 2018).

b) *Percepční poruchy sluchu* – vznikají postižením vnitřního ucha nebo sluchového nervu. (do této skupiny můžeme zařadit např. stařeckou nedoslýchavost, poškození sluchu nadměrným hlukem, postižení sluchu jako komplikace některých infekčních onemocnění, jako je zánět mozkových

blan, příušnice, poškození sluchu na základě užívání toxických látek, léků, poškození sluchu v souvislosti s genetickými poruchami atd.) (Hložek, 2012).

Poruchy centrální – postihují podkorový a korový systém sluchových drah a způsobují značné komplikace. Dochází k abnormalitám ve zpracování sluchového signálu v mozku (Horáková, 2006).

2.1.4 Sluchové postižení podle doby vzniku

Rozlišujeme na vrozené nebo získané:

Vrozené vady sluchu – se kterými se již člověk narodí, dělíme na:

a) geneticky podmíněné

b) kongenitálně získané (negeneticky podmíněné)

Získané vady sluchu – v průběhu porodu, či krátce po něm nebo po narození v období života – dělíme na:

a) *Prelingvální* – vznikly před ukončením vývoje řeči (okolo 7 let věku)

b) *Postlingvální* – dochází k nim po ukončení vývoje řeči (Langer, Kučera, 2012)

2.1.5 Sluchová vada dle stupně postižení

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) se sluchové vady dělí do několika stupňů podle naměřené kvantity slyšeného (v decibelech):

- žádná porucha či vada (0–25 dB);
- lehká porucha či vada (26–40 dB);

- střední porucha či vada (41–60 dB);
- těžká porucha či vada (61–80 dB);
- velmi těžká porucha či vada zahrnující hluchotu (81 dB a více)

2.1.6 Rozdělení osob se sluchovým postižením

Možnosti společenského začlenění osob s postižením sluchu jsou ve velké míře závislé právě na typu sluchové vady.

Jak zákon č. 384/2008 Sb. Dle § 2 odst. 1) definuje *„za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem“*.

Základní rozčlenění velké skupiny lidí souhrnně označovaných jako sluchově postižení je následující:

Nedoslýchaví (26–80 dB)

Lidé, kteří jsou schopni za pomoci sluchadla, někdy i s velkými obtížemi, slyšet bez odezírání mluvenou řeč. Z vlastní zkušenosti vím, že mnohdy jsou na tom i hůře v komunikativní společnosti slyšících lidí než neslyšící uživatelé s kochleárním implantátem (Bjalková, 2017).

Tito lidé mají největší prospěch z technického pokroku projevujícího se ve stále se zlepšující kvalitě sluchadel. V komunikaci v převážné většině upřednostňují mluvenou řeč, a pokud neovládají znakový jazyk, nezapadnou do komunity neslyšících. Podstatnou část nedoslýchavých tvoří staří lidé, neboť zhoršování sluchu je přirozeným důsledkem involučních změn souvisejících se stárnutím (Hrubý, 1997).

Ohluchlí (ztráta během života o 81 a více dB)

Ohluchlí lidé žili zcela přirozeně ve světě zvuků, o který náhle přišli. Jejich problém je tedy i psychologický. Dojde-li k ohluchnutí v dětství až po rozvoji mluvené řeči, má dotyčný člověk vždy podstatně menší problémy při komunikaci

se slyšícími než člověk, který se jako neslyšící narodil nebo ohluchl v nejranějším věku před rozvinutím řeči. U dospělých jde o problém samoty, protože ze společnosti slyšících jsou víceméně vyloučeni a znakový jazyk neznají. Nepatří tím pádem ani do skupiny slyšících, ani do skupiny neslyšících. Dojde-li k ohluchnutí ve vyšším věku, bývá pro ohluchlého velmi obtížné trénovat schopnost odezírání a téměř nemožné se naučit znakový jazyk. Z tohoto důvodu se obtížně orientuje ve slyšící společnosti. Společnost neslyšících je mu také uzavřena, protože vstup do ní takřka výlučně podmiňuje schopnost zvládnout znakový jazyk. Navíc mentalita prelingválně neslyšících je pro člověka, který celý život slyšel, těžko pochopitelná (Hrubý, 1997).

Neslyšící s kochleárním implantátem (81–a více dB)

Neslyšící lidé, kteří přišli o sluch před narozením nebo během života, mohou získat kochleární implantát. Je to zařízení, které neslyšícím v podstatě „vrací sluch“, pomáhá jim se zařadit do slyšící komunity, i když někdy s obtížemi. Toto zařízení se skládá z vnitřní voperované části, a vnější části, která připomíná klasické sluchadlo. Dalo by se říct, že neslyšící s kochleárním implantátem se řadí mezi lehce nedoslýchavé (26–40 dB). To platí ale pouze jedince, kteří mají KI od útlého věku, a to jim umožnilo rozvoj řeči víceméně přirozeným způsobem, nebo kteří během života, kdy, již měli rozvinutou řeč, ztratili sluch. Děti, kterým je KI implantován v pozdějších letech (8 a více let) si na něj hůře zvykají, mají obtíže s rozvojem řeči a mají větší problémy s porozuměním v komunitě slyšících. Určitou nevýhodou kochleárního implantátu je nutnost časté výměny baterií, nebo dobíjení akumulátorových článků, a hlavně větší poruchovost vnějšího zařízení a možnost výměny pouze jednou za deset let, kdy ale zdravotní pojišťovna hradí jen dvě třetiny ceny vnější části implantátu. Zbytek si musí uživatel zaplatit sám (zhruba 60 000. - Kč). (Hrubý, 1997).

Neslyšící (81–a více dB)

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje jako neslyšícího člověka, který ani s největším zesílením neslyší zvuk.

Skupinu neslyšících lze dále rozdělit do dalších podskupin:

Prelingválně neslyšící:

Lidé, kteří se narodili jako neslyšící nebo ztratili sluch v nejranějším období před jakýmkoliv rozvojem řeči. Takto postižené děti nejvíce poškozují vládnoucí terminologické zmatky. Jsou-li zařazeny do orálního programu, ve kterém jsou odkázány pouze na nejisté umění odezírat (v žádném případě není neslyšícím vrozené, jak se někdy mylně předpokládá), jsou ve svém nejcitlivějším období kompletně zbaveny všech příležitostí pro náhodné učení (Hrubý, 1997).

Postlingválně neslyšící:

Sluchová porucha, která vznikla až po ukončení základního rozvoje řeči. Lidé mají již své řečové dovednosti a nikdy tedy nedojde k jejich úplnému vymizení. Ale při jejich ztrátě sluchu může dojít k artikulačním a zvukovým změnám v mluvené komunikace (Bjalková, 2017).

Neslyšící podle kulturní definice:

Sluchově postižení uživatelé znakového jazyka chtějí být označováni za Neslyšící (s velkým písmenem), protože se považují za jazykovou a kulturní menšinu. Jazykovou a kulturní menšinu z nich dělá existence znakového jazyka, podobné osudy a problémy, historie a často i společní „vnější nepřátelé“. Neslyšící jsou navíc jednou z nejsoudržnějších menšin vůbec, protože ji stmeluje velmi snadná vzájemná komunikace, a naopak velmi nesnadná komunikace a množství každodenních nedorozumění s vnějším světem (Hrubý, 1997).

2.2 KOMUNIKACE

Slovo komunikace je latinského původu *communicare*. V podstatě vyjadřuje něco, co je blízké našemu výrazu spojování. Proto je možné hovořit o silniční dopravě jako o komunikaci. Spojení může vyjadřovat nejen přemísťování lidí a materiálu, ale i zpráv a informací. Proto je možné hovořit o komunikačních prostředcích a mít přitom na mysli telefony, telegramy, dálnopisy, rozhlas, televizi atp. Význam komunikace je zde velice blízký tomu, co se komunikací rozumí v sociální psychologii. I tam jde o sdělování zpráv, o vzájemné informování dvou nebo více lidí. Příkladem může být rozhovor dvou lidí tváří v tvář i telefonický rozhovor (Doktorka, 2003).

Rozhovor může být jak slovní, tak i v písemné podobě a u jedinců se sluchovým postižením i znakový jazyk.

Komunikace znamená v podstatě sdílení a výměnu informací. Pomocí komunikace také sdělujeme své pocity, názory, zkušenosti, vyjádření.

Komunikaci dělíme na verbální a neverbální. Verbální komunikace je komunikace pomocí jazyka a řeči. Neverbální komunikací jsou mimika, gesta, postoje těla. Při verbální komunikaci používáme i neverbální, aniž bychom si to uvědomovali. Např. si při verbální komunikaci stěžujeme na něco, co se nám vůbec nelíbí a mezitím při neverbální komunikací se nám stáhnou obličejové svaly napětím, mračíme se apod (Bjalková, 2017)

Neverbální komunikaci nejvíce využívají osoby se sluchovým postižením. A zejména je velice důležitá a nutná u znakového jazyka. Bez neverbální komunikace je znakový jazyk, u lidí se sluchovým postižením, nesrozumitelný (Bjalková, 2017).

Mimika má ve znakovém jazyce gramatický význam, souvisí např. se stavbou znakových jazyků. Díky správně použité mimice poznáme ve znakovém jazyce například podmínkové věty a odlišíme od sebe věty vztažné. Mimika, pozice a pohyb hlavy a horní části trupu jsou ale ve znakových jazycích použity ještě jinak, např. k rozlišení komunikačních funkcí výpovědi (rozlišují oznámení, otázku, rozkaz), k ustavování tématu (díky mimice poznáme tzv. téma – známou informaci – a réma – informaci novou), k vyjadřování modality. V tomto případě bychom mohli mimiku přirovnat k funkci intonace, melodie a rytmu hlasu v mluvených jazycích. Je tedy mimika důležitá?

Ano, protože domluvit se s někým, kdo ovládá slovní zásobu češtiny, ale má problémy se spojováním slov do vět, a ještě navíc se správným používáním intonace – ten pravděpodobně bude mít vážné problémy s porozuměním. Podobné je to s mimikou a jejím „nepoužíváním“ ve znakovém jazyce (Česká komora tlumočníků znakového jazyka, 2010).

2.2.1 Komunikace osob se sluchovým postižením s populací slyšících

„V úplné tmě a tichu, které mě oddělují od světa, mi ze všeho nejvíc chybí přátelský zvuk lidského hlasu. Slepota odděluje člověka od věcí - hluchota od lidí.“

(Helena Kellerová, 1880)

Pokud sluchově postižený jedinec komunikuje s dalším jedincem se sluchovým postižením, nejčastěji používají znakový jazyk. A nejlépe se tak spolu dorozumí.

Problém ale může nastat u osob se sluchovým postižením ve společnosti slyšících lidí.

Populace slyšících používá jiný jazyk než neslyšící. Mají svůj český jazyk, který se ale úplně liší od jazyka neslyšících. A tak zde vyvstává otázka, jak se spolu neslyšící a slyšící lidé dorozumívají (Bjalková, 2017)?

Osoby, které jsou sluchově postižení od narození a podle velikosti sluchové ztrátu jsou nedoslýchaví až středně těžce nedoslýchaví (61–80 dB), většinou dostávají sluchadlo, které jejich zbytky sluchu více zvýrazní a pomáhá jim se začlenit do populace slyšících. Takoví lidé hned od narození rozvíjí mluvenou řeč pomocí intenzivní logopedické péče. Logopedie jim pomáhá pomocí speciálních metod zdokonalit samohlásky a souhlásky a také úroveň hlasitosti jejich projevu (s jakou hlasitostí mluví, neslyšící poznají podle vibrací tváří a krku). Děti, které ztratily sluch během 0–4 let a mají velkou ztrátu sluchu okolo 81 dB a více, dostávají kochleární implantát, a mohou znovu slyšet pomocí implantátu. Rozvoj a výuka mluvené řeči je závislá na době implantace. Čím dříve je dítěti KI zaveden, tím snadněji se naučí mluvit. Slyšení pomocí implantátu

není stejné jako přirozený sluch. Děti, které nemají možnost od narození odposlouchávat od své matky mateřský jazyk, se učí český jazyk podobným způsobem jako cizí jazyk.

Úspěšnost rozvoje mluvené řeči závisí na věku, velikosti sluchových ztrát, na sociálním zázemí a odbornosti logopedické péče a také vše závisí na individuálních schopnostech dítěte. Neslyšící osoby, pro které není přínosem používání sluchadel, a z nějakého důvodu nejsou uživateli kochleárního implantátu, se obtížně učí mluvenou řeč. Je to pro ně velmi těžké, jelikož nemohou kontrolovat svůj řečový projev (Bjalková, 2017).

Slowík (2010) uvádí, že komunikační bariéry závisí nejen na hloubce a typu konkrétní sluchové poruchy, ale také na osobnosti člověka a ochotě dorozumět se s okolím.

2.2.2 Komunikační systémy sluchově postižených

Lidé, kteří nemají poruchu sluchu, používají ke své komunikaci artikulovanou řeč, prostřednictvím naučených slov. Sluchově postižení ale o tuto možnost přichází, tak se musí vyjadřovat jiným způsobem. Místo sluchu tedy využívají zrak a komunikaci potřebují vidět. Ke komunikaci jim zejména slouží psaní, odezírání, ruce, grafické obrázky a mimika (Látal, 2017).

Krahulcová (2003) uvádí, že v komunikaci se sluchovým postiženým je důležité používat vizuálně motorické komunikační systémy, které jsou vnímané zrakem. Jejich aplikování není závislé na zvukovém kanále, proto jsou plně přístupné sluchově postižením.

Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech definuje komunikaci neslyšících a hluchoslepých osob. Upravuje používání komunikačních systémů neslyšících jako jejich dorozumívacích prostředků.

§ 1 odst. 2 stanovuje, že *„neslyšící mají právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a*

účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv“.

Český znakový jazyk

Je to jazyk, který je vnímán zrakem a je mateřským jazykem neslyšících. Vychází z českého jazyka a je preferovaným komunikačním systémem pro osoby se sluchovým postižením. Je to přirozený a plnohodnotný jazyk, který je tvořený speciálně vizuálními pohybovými prostředky. Má svou gramatiku, která je neodvozená z jazyka mluveného a zcela se liší od běžného českého jazyka. Jedná se například o jinou skladbu vět nebo se neskloňují podstatná či přídavná jména. Též obsahuje vlastní znakovou zásobu slov.

Slova v českém jazyce jsou tvořena za sebou jdoucími kombinacemi hlásek, znaky českého znakového jazyka jsou doplněny několika menšími parametry znaku, které jsou produkovány současně:

- Místo artikulace (kde se znak provádí)
- Tvar ruky, rukou
- Vztah ruky, rukou k tělu (orientace dlaně, orientace prstů)
- Vzájemná poloha rukou
- Pohyb ruky, rukou

(Langer & Kučera, Komunikace s osobami se sluchovým postižením, 2012)

Langer a Kučera (2012) rozlišují u znakového jazyka tři typy výrazových prostředků komunikace:

- verbálně-nevokální (jednotlivé znaky – pohyby a pozice rukou, pohyby obličeje a těla)
- neverbálně-nevokální (gesta, mimika)
- neverbálně-vokální (mluvené a orální komponenty doprovázející znakování)

Znakový jazyk není mezinárodní, liší se v různých státech, stejně jako se liší i jejich národní řeč. Tak jako se vyvíjel národní jazyk se vyvíjel i jejich příslušný znakový jazyk. Ani v ČR není znakový jazyk všude stejný. Objevují se nesrovnalosti v různých znacích, může to způsobit například region, ve kterém osoba žije, věk, pohlaví, nebo například jejich profese (Anonymous, 2020).

Abychom se dokázali na světě domluvit, tak existují mezinárodní jazyky, jako je angličtina, francouzština, němčina, tak i znakový jazyk má svůj mezinárodní jazyk, který má své speciální znaky. Jsou většinou převzaty z amerických a anglických znakových jazyků. Mezinárodní jazyk se používá na konferencích, ve výzkumu, při náboženských misiích atd. (Kusters, 2020).

Po celém světě se dnes používá přibližně tři sta znakových jazyků a je považována za šestý největší jazyk používaný na celém světě. Znakové jazyky jsou vyvíjeny v závislosti na národě a lokalitě neslyšících (Kumar, Goudar, & Desai, 2015).

Znakovaná čeština

Podle zákona č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob § 6 odst. 2 znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka.

Znakovaná čeština není na rozdíl od českého znakového jazyka přirozeným jazykem, ale uměle vytvořeným jazykem, které si usnadnili slyšící lidé nebo lidé, kteří o sluch přišli během života, a díky tomu se domlouvají s neslyšícími osobami, které používají český znakový jazyk. Znakovaná čeština má gramatiku stejnou jako český jazyk, místo slov ale používají znaky stejné jako v českém znakovém jazyce. Pro slyšící nebo pro ty, co normálně používali artikulovanou řeč v komunikaci a nepoužívali znakový jazyk, než o sluch během života přišli, je osvojení znakované češtiny mnohem snadnější než českého znakovaného jazyka. Nemusejí se učit nový gramatický systém, ale jen si doplní znakovou zásobu na svou dosavadní češtinu, kterou používají (ruce.cz, 2007).

Neslyšící tomu ale plně nerozumí, protože používají jinou gramatickou skladbu a někdy dochází v komunikaci k nedorozumění mezi českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou. Přesto ale je to jejich nejlepším pomocníkem v komunikaci se slyšícími lidmi nebo s těmi, které neznají celý český znakový jazyk.

Znakovanou češtinu používají zejména nedoslýchaví nebo postlingválně neslyšící.

Prstová abeceda

Zákon 384/2008 Sb. V § 6, odst. 3) prstovou abecedu definuje: „využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů“.

K využití prstové abecedy přistupují uživatelé znakových jazyků zvláště v případech, kdy potřebují sdělit informaci, pro kterou nemají příslušný jazyk, jako jsou vlastní jména, příjmení, cizí slova, zeměpisné názvy a odborné termíny (Langer, 2013).

Prstovou abecedu používají jednak neslyšící, tak i slyšící, kteří mají třeba malou zásobu znakových slov a nahrazují ji v několika případech prstovou abecedou.

Vizualizace mluvené češtiny

Dle výše uvedeného zákona je vizualizace mluvené češtiny bráno jako zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace (Panská, 2013).

Odezírání je důležitou součástí komunikačních systémů osob se sluchovým postižením a zejména českého znakového jazyka a znakované češtiny. Jedinec si díky odezírání u znakového jazyka potvrzuje přijímanou informaci (Bjalková, 2017).

Odezírání je další možností, jak se můžou slyšící a neslyšící jedinci dorozumívat. Slyšící lidé odezírání považují za samozřejmost a myslí si, že neslyšící umí perfektně odezírat. Opak je ale pravdou. Strnadová (2001) uvádí, že málo kdo z nich však ví, že

je to nepohodlný, velmi složitý, a přitom málo spolehlivý způsob vnímání mluvené řeči. Úspěšnost odezírání je vázána na mnoho podmínek, z nichž však většinu nemůžeme sami ovlivnit. Odezírání není samozřejmost, neslyšící se odezírání učí dlouhodobě a někteří k tomu třeba ani nemají předpoklady, aby se to vůbec nenaučí.

Písemný záznam

Písemný záznam znamená převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Tato forma je hojně využívaná v komunikaci mezi slyšícími a neslyšícími lidmi.

Daktylografika

Daktylografika je doplňkový komunikační prostředek spočívající ve vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení. Používají ji zejména hluchoslepí lidé, ale i pro osoby se sluchovým postižením je dobrým přínosem v komunikaci se slyšícími lidmi.

2.2.3 Tlumočení znakového jazyka

Tlumočení je převod informací z jednoho jazyka do druhého při komunikaci v reálném čase, jejichž vzájemná komunikace bez tlumočení by nebyla možná.

K tlumočení jsou potřeba 3 fáze. Při první fázi tlumočník přijímá zdrojovou informaci nebo jazyk. Ve druhé fázi dochází ke zpracování zdrojové informace, kterou přemění na cílovou informaci. A následně v poslední fázi je reprodukování cílové informace danému člověku.

Jedná se o specializovanou odbornou činnost, která je vykonávaná podle zákona o znalcích a tlumočnících (Dingová, 2008).

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách v § 56 definuje tlumočnické služby „*jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované osobám s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením, které zamezuje běžné*

komunikaci s okolím bez pomoci jiné fyzické osoby“. Mezi základními činnostmi tlumočnické služby patří zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Dle zákona je tedy pro neslyšícího klienta tlumočnická služba bezplatná.

O tlumočení se též pojednává v § 8 zákona č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Vyjadřuje, že neslyšící mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby zajišťující tlumočení.

Zjednodušeně bývá někdy tlumočení označováno jako zprostředkování mostu mezi lidmi s rozdílnými komunikačními systémy a kulturami, za což jsou považovány i jazyky a kultury slyšících a neslyšících osob (Langer & Kučera, 2012).

2.3 ŠKOLNÍ KURZY

V úvodu této kapitoly si vysvětlíme pojem školních kurzů. Zaměříme se na jejich význam, dělení kurzů a na legislativní normy zákonů a vyhlášek.

2.3.1 Vymezení základních pojmů

V pedagogickém slovníku se kurz definuje jako *„krátkodobý program nebo část vzdělávacího programu vztahující se k určitému časovému úseku výuky“*. (Průcha, Walterová, & Mareš, Pedagogický slovník. 3. rozš. , 2001).

Projekt Odyssea, který se zaměřuje na jednodenní, čí vícedenní kurzy, označuje kurzy jako *„kurzy pro žáky naplňují cíle průřezového tématu osobnostní a sociální výchova a současně cíle v oblasti primární prevence. Některé kurzy jsou zaměřeny na specifická odborná témata. Všechny kurzy přispívají k rozvoji třídního kolektivu“* (Odyssea, 2021).

Kurzy jsou doplňkovým vzděláváním ve školách. Jedná se o část vzdělávacího programu, který se přiřazuje k určitému časovému úseku v rámci výuky, jež jsou doprovázeny vzdělávacími, odbornými, sportovními, adaptačními nebo zážitkovými akcemi. Jedná se o povinné nebo dobrovolné kurzy.

Tyto kurzy slouží k rozvoji a prohloubení dovedností a schopností žáků či studentů. Tedy kromě teoretických znalostí, které znají ze školních lavic, poskytují prostor pro nácvik a následné vyzkoušení v modelových situací. Sami se zdokonalují a učí se novým postupům a trendům.

Organizátoři či vedoucí kurzu mají povinnost připravit určitý výukový scénář kurzu, určit cíl celého kurzu a také rozpis na jednotlivé dny. K plnění těchto cílů musí zvolit odpovídající prostředky, hry a cvičení (Průcha, 2009).

Jsou zabezpečeny kvalifikovanými instruktory nebo pedagogickými učiteli, jejichž činnosti a průběh celého kurzu kontroluje vedoucí kurzu. Mezi nimi je i minimálně jedna

osoba, která má absolvovaný kurz první pomoci a dohlíží společně s dalšími instruktory a pedagogy na bezpečnost o ochraně zdraví.

2.3.2 Dělení kurzů

Školní kurz je širší pojem, univerzální pro všechny typy kurzů. Kurzů máme tedy hned několik, které můžeme dělit na:

1. Sportovní kurzy - obsahem kurzu je především aktivní pohyb, kdy cílem celého kurzu je zdárné zvládnutí určité pohybové aktivity. Dobrodružné akce jsou ztvárněny do podoby výletů, vyjížděk a doplněny o teoretické přednášky. Sportovní kurz bývá zakončen závěrečným závodem, zkouškou zdatnosti či dovednosti (Neuman, 2000).

2. Adaptační kurzy – soustředění, které poskytuje větší skupině lidí možnost se seznámit, hlouběji se poznat a stmelit jako nový kolektiv. Konají se většinou na začátku nového školního roku, kdy žáci nebo studenti přechází na vyšší vzdělání. Kurz napomáhá urychlení seznámení a vzájemné sbližování během několika dní, které by jinak trvalo měsíce. Přispívá i pedagogům k odhalení osobnosti jednotlivých žáků.

3. Zážitkové kurzy – jsou velmi úzce spjaty se zážitkovou pedagogikou, což znamená, že využívají učení prostřednictvím zážitku, učení na základě vlastního jednání, hledání řešení a společné překonávání úkolů a výzev. Zážitkové kurzy tedy pracují s prožitkem jako prostředkem k ovlivňování žáků/ studentů.

4. Odborné kurzy – účelem kurzu je prohloubení dosavadních zkušeností, dovedností nebo schopností žáka, studenta v určité problematice nebo tématu. Odborné kurzy se zaměřují na jednotlivá témata, na které se nejvíce zaměřují. Může být doprovázen sportovním nebo zážitkovým obsahem. **Mohou se nazývat i jako vzdělávací kurzy.**

5. Zahraniční kurzy – kurzy, které probíhají mimo domácí území v zahraničí. Výhodou je, že účastnici poznávají jinou kulturu, jazyk, flóru a dochází k prohloubení jejich dosavadních zkušeností.

6. Denní či vícedenní kurzy – kurzy mohou probíhat jeden den, kdy se může jednat o poznávací směr nebo několik dnů, které mají více času na rozebírání dané problematiky.

2.3.3 Legislativní rámec školních kurzů

Problematiky školních kurzů se dotýká několik právních předpisů. Průcha (2000) uvádí, že školská legislativa je jedním z prostředků pro uplatňování vzdělávací politiky. Zahrnuje principy, priority a metody rozhodování vztahující se k uplatňování společenského vlivu na vzdělávaní. Politika, která zahrnuje principy, priority a metody rozhodování vztahující se k uplatňování společenského vlivu na vzdělávání. Toto rozhodování se týká stanovení strategických záměrů rozvoje vzdělávání, legislativního rámce činnosti vzdělávacích a vzdělávaných subjektů a způsobů jejich kontroly (Palán, 2021). Nejvyšší formou pro oblast školství je Ústava České republiky a nadále právní předpisy ve školských zákonech.

Zákony

Nejdůležitějším zákonem školních kurzů je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který představuje vzdělávací programy. Jejich systém v paragrafu 3 vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů a v § 4 rámcové vzdělávací programy stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Rámcový vzdělávací

program pro základní vzdělávání dále stanoví členění obsahu vzdělávání podle jednotlivých období nebo ročníků.

Nejdůležitější záležitostí na školních kurzech je bezpečnost a ochrana zdraví, jak stanoví paragraf 29 v zákonu č. č. 561/2004 Sb. *„Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů a zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávaní. Jsou povinni vést evidenci úrazů dětí, žáků a studentů při rámcových a školních vzdělávacích programů“.*

Školních kurzů se mimo školských zákonů dotýkají i další zákony například o pedagogických pracovnících (563/2004 Sb.), který upravuje odchylky při sjednávaní doby trvání pracovního poměru na dobu určitou pedagogických pracovníků, předpoklady pro výkon činností a pracovní dobu pedagogických pracovníků.

Na školních kurzech mohou mimo pedagogické pracovníky působit i externí pracovníci nebo instruktoři, kteří mají svou profesní kvalifikaci pro příslušnou oblast tělovýchovné činnosti podle zvláštního právního předpisu a na ně platí zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) a jejich Poskytování tělovýchovných a sportovních služeb v oblasti dle přílohy 2 k § 23) a 24).

Mezi další zákony, které **se** vztahují ke školním kurzům patří například 114/1992 Sb., Česká národní rada o ochraně přírody a krajiny, která pojednává, jak můžeme s přírodou nakládat. Např. § 63) přístup do krajiny definuje *„Každý má právo na volný průchod přes pozemky ve vlastnictví či nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby, pokud tím nezpůsobí škodu na majetku či zdraví jiné osoby a nezasahuje-li do práv na ochranu osobnosti či sousedských práv. Je přitom povinen respektovat jiné oprávněné zájmy vlastníka či nájemce pozemku a obecně závazné právní předpisy“.*

Přistupuje k tomu i vodní zákon (zákon o vodách a o změně některých zákonů) č. 254/2001 Sb., určuje, jak můžeme s vodami nakládat a jak jej je užívat, například užívání povrchových vod k plavbě v paragrafu 7).

Vyhlášky

Školní kurzy obsahují nejen zákony, které se k tomu přiklání, ale i vyhlášky, jež jsou druh podzákonného právního předpisu neobsahující právní normy a pouze upřesňují význam právních norem obsažených přímo v zákoně.

Mezi vyhlášky školních kurzů patří například:

1) Vyhláška č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti

- § 1) až 8) upravují hygienické požadavky na umístění, prostorové podmínky a funkční členění staveb a zařízení, včetně jejich vybavení, a na ubytování, osvětlení, úklid, zásobování vodou, odstraňování odpadů a odpadních vod, stravování a režim dne zotavovacích akcí.

2) Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

- Příkladem může být paragraf 3) „Bezpečnost a ochranu zdraví žáků ve škole, při vzdělávání mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání, a při akcích konaných mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání, zajišťuje právnická osoba, která vykonává činnost školy, svými zaměstnanci, vždy však nejméně jedním pedagogickým pracovníkem. Zaměstnance, který není pedagogickým pracovníkem, může ředitel školy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků určit pouze, pokud je zletilý a způsobilý k právním úkonům. Při akcích konaných mimo místo, kde škola uskutečňuje vzdělávání, nesmí na jednu osobu zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví žáků připadnout více než 25 žáků“.

3) Vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři

- Střední školy dle § 17) mohou organizovat lyžařské výchovně výcvikové kurzy, sportovní nebo poznávací

turistické kurzy a další akce související s výchovně vzdělávací činností školy a poskytovat žákům možnosti naplnění volného času mimoškolní činností se zaměřením zejména na aktivní odpočinek, rozvoj jejich schopností a zájmů, přípravu na vyučování i na účast v soutěžích a přehlídkách. Mezi účastníky výjezdu do zahraničí zařadí škola pouze ty žáky, kteří mají uzavřené pojištění léčebných výloh v zahraničí a pojištění odpovědnosti za škodu platné na území příslušného státu. V případě výjezdu do členského státu Evropské unie postačí namísto pojištění léčebných výloh Evropský průkaz zdravotního pojištění nebo Potvrzení tento průkaz nahrazující. Nezletilý žák předloží i písemný souhlas zákonného zástupce.

2.4 OCHRANA OBYVATELSTVA A JEJICH ODBORNÉ KURZY

Kapitola obsahuje výčet odborných kurzů, které souvisí s oborem Ochrany obyvatelstva na Fakultě tělesné kultury, Univerzity Palackého v Olomouci. S odbornými kurzy budu nadále pracovat v další kapitole, která se bude zabývat se zkušenostmi z pohledu sluchově postižených na odborných kurzech.

2.4.2 Obor Ochrana obyvatelstva

Ochranou obyvatelstva se rozumí plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku. Vymezují základní informace pro přípravu na mimořádné události, při záchranných a likvidačních pracích a před a po vyhlášení krizových stavů. Hlavním posláním ochrany obyvatelstva je ochrana a záchrana lidského zdraví a lidských životů jako vůbec nejvyšších hodnot v rozvinuté demokratické společnosti (Doležel, Kyselák, Otakar, & Novák, 2014).

Obor Ochrany obyvatelstva připravuje odborníky v problematice ochrany osob z pohledu snižování následků havárií a krizových situací nevojenského charakteru. Absolventi se mohou uplatnit ve veřejné a státní správě v oblasti bezpečnosti i v soukromém sektoru (FTK, 2021).

2.4.3 Význam odborného kurzu

Jak již bylo popsáno výše, účelem odborného kurzu je prohloubení dosavadních zkušeností, dovedností nebo schopností studenta v určitém tématu. V kurzu je umožněn prostor pro potřebné nácviky a následné vyzkoušení v modelových situací.

Součástí denního i dálkového studia, které obor Ochrana obyvatelstva nabízí, jsou povinné i dobrovolné odborné kurzy, které zpestřují a slouží k doplnění nových znalostí. Student, který během svého studia získává teoretické znalosti, je následně uplatňuje

na odborných kurzech, kde dochází k nově praktickým znalostem. Je to stejné, jako když se učíme řídit auto, provádět první pomoc nebo sebeobranu. Neučíme se jen z knih a materiálů, ale učíme se je i v reálu. A čím více modelových situací, tím je vyšší úroveň dovedností a schopností studenta, které by nezískal z teoretických zkušeností.

Mezi povinnými odbornými kurzy oboru Ochrany obyvatelstva patří Základy vodního záchranářství, Kurz horské služby a nouzového přežití, a Orientace v terénu a topografie, který není obsažen jako odborný kurz, ale obsahuje praktickou výuku.

Mezi nepovinnými odbornými kurzy oboru Ochrany obyvatelstva patří Kurz technických sportů a Lanové aktivity a techniky.

Dalším odborným kurzem je Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny, které není v oboru Ochrany obyvatelstva, ale je přístupný všem studentům z ostatních sportovních oborů, které by si toto rádi vyzkoušeli.

Do výčtu odborných kurzů přidávám i kurz sebeobrany, který sice není uplatňován v oboru Ochrany obyvatelstva, ani na Fakultě tělesné kultuře, ale pokládám ho za velice významný obsah ochrany obyvatelstva.

2.4.2.1 Základy vodního záchranářství

Vodní záchrana je preventivní záchranná činnost na otevřených vodních plochách a v jejich blízkosti, a poskytování kvalifikované předlékařské první pomoci. Zaměřuje se na hlídání bezpečnosti na vodních plochách, na koupalištích, vodních nádrží i závodů, které se konají na vodě. Úzce spolupracuje s Integrovanou záchrannou službou.

Výuka kurzu slouží k nabytí specifických teoretických vědomostí a k prohloubení dovedností a schopností záchranáře na klidné i tekoucí vodě a následně s využitím vodních a záchranářských prostředků.

Během kurzu si student osvojí plavecké techniky potřebné k záchraně tonoucího na klidné a tekoucí vodě. Blíže sebezáchraně a jejího aktivního a pasivního plavání a potápění v divoké vodě. Naučí se základní manévrovací techniky při řízení plavidla

a člunu na tekoucí vodě a jeho využití k záchraně tonoucích. Pracuje s pomůckami k záchraně, jako je házečka, karabina, bezpečnostní lano a člun s pádlem.

2.4.2.2 Kurz horské služby a nouzového přežití

Horská služba stejně jako vodní záchranná služba úzce kooperuje s Integrovanou záchrannou službou. Zaměřuje se na záchranné pátrací akce v horském terénu, poskytuje první pomoc a obstarává transport zraněných do přístupných míst pro záchranné složky. Provádí hlídkovou činnost na horách, sjezdových tratí a starají se o bezpečnost návštěvníků hor a průběžně je informují o povětrnostních a sněhových podmínkách na horách.

Nouzové přežití je dočasný způsob přežití obyvatelstva v nepřejících podmínkách. Je omezen nouzovým ubytováním, stravováním a pitným režimem.

Kurz je zaměřen na seznámení se s činností Horské služby a na zdokonalování se v chování a přežití při obtížných přírodních podmínkách. Studenti si vyzkouší způsobilosti improvizace, adaptace, řešení a předcházení neočekávaných a krizových situací.

Během kurzu student získá schopnosti a dovednosti, jako jsou rozdělávání ohně v zimních podmínkách, stavby záhrab a přístřešků, práce a orientace s busolou, základy, jak se pohybovat na sněžnicích. Náplní kurzu pro studenta je i osvojení záchrany zraněného s improvizovanými prostředky pro stabilizaci končetin, vytváření termo balíku pro raněného a následného transportu do přístupných míst pro IZS. Studenti jsou po celou dobu kurzu ve vnějších podmínkách s nocováním pod plachtou. Dle důkladné předpřípravy doma si sami zajišťují stravu a přežití v horských podmínkách.

2.4.2.3 Orientace v terénu a topografie

Orientace je schopnost vyznat se v neznámém terénu, a to pomocí mapy, navigace, busoly nebo přírodních zvláštností a jevů. Základem je dovednost zorientovat mapu podle reálného terénu.

Topografie je věda, která studuje povrchové útvary na povrchu Země a současně s kartografií se zabývají zakreslováním popsaných útvarů a pojmenováním je.

Praktická část je namířena na používání map při práci a orientaci v terénu, určování rovinných a zeměpisných souřadnic a práce s GPS.

Studenti po absolvování praktické části se naučí číst v mapách, porozumí znakovým klíčům, matematickým prvkům obsahu map, výškopisu, vyjadřovacích prostředků a poloh na mapách. Ovládají práci s busolou a GPS. Při orientaci v terénu s užitím map a různých přírodních zvláštností dojdou na stanovené místo.

2.4.2.4 Kurz technických sportů

Kurz technických sportů obsahuje několik sportů, které se sdružovaly v bývalé organizaci SVAZARM, což znamená: Svaz ve spolupráci s armádou, a sdružovali zájemce o branně-sportovní činnost. Ve svazu působili kynologové, střelci, radioamatéři, sportovní automobilisté a letci**, které souviseli s brannou** výchovou. Po roce 1994 se SVAZARM přejmenoval na Sdružení sportovních svazů České republiky. Kurz technických sportů je spjat s ochranou obyvatelstva.

Cílem kurzu je seznámit studenty s vybranými aktivitami v oblasti technických sportů, jedná se konkrétně o:

- Ploutvové plavání – plavání s mono ploutví nebo dvěma ploutvemi na vodní hladině či pod vodou
- Střelectví – základy střelby ze vzduchových zbraní vleže, vkleče, vstoje a základy střelby z malorážky vleže, vkleče
- Lukostřelba – základy střelby z luku, kuše

- Letní biatlon – je letní varianta zimního biatlonu, kdy místo lyží je běh, kolečkové lyže nebo kolo. Změnou je i umístění zbraně, které si závodnici nenesou sebou, ale mají je umístěné ve speciálních stojanech na střelnici
- Radiově orientační běh – podobné klasickému orientačnímu běhu, ale místo map se používají rádiové vysílače, které si během závodu závodník vyměřuje a vyhledává pomocí rádiového přijímače.

Studenti se seznámí a vyzkouší si vybrané sporty technického sportu, které souvisí s ochranou obyvatelstva a zdokonalí si tak své dosavadní znalosti.

2.4.2.5 Lanové aktivity a techniky

Lanové aktivity a techniky se využívají k výchovným, rekreačním a sportovním účelům. Slouží jako pedagogický, ale i ochranný prostředek. Jsou to aktivity a činnosti člověka, při nichž je jedinec vystaven riziku pádu z výšky. K zamezení pádů nebo zmírnění jeho následků se užívá vhodného záchytného systému. Při sportovních záměrech jsou lanové aktivity prostředkem zájmu, např. lanové hry, slack line, přemostění, ale také mohou sloužit pro bezpečnost sportovců při vykonávaní dané aktivity, např. vysoké lanové překážky, skalní lezení, speleologie, canyoning apod. Lanové prostředky mají své využití i u speciálních složek, např. vojenské lezení, vyproštění a záchrana, práce na laně ve výšce a nad volnou hloubkou (Valenta & Vrba, 2014).

Cílem kurzu lanových aktivit a technik je seznámit studenty se základními možnostmi využití lanových prostředků s ohledem na zaměření studijního programu Ochrana obyvatelstva, a to k pedagogickým, sportovním a pracovním účelům. **Všechny práce s lanem a jejich využitím jsou provedeni ve výšce a nad volnou hloubkou.**

Studenti se nejprve seznámí se složením lan, charakteristikou, pevností, nosností, údržbou, skladováním a jejich využití k různým účelům. Naučí se a vyzkouší si uzly a základní lezecké postupy.

V rámci **pedagogického účelu** studenti pracují s konstrukcemi nízkých lanových překážek, používáním konkrétních uzlů, a s prostředkem jednolanových technik.

Druhá část sportovního programu je zaměřena na lezení s horním jištěním. Cílem je, aby si studenti osvojili práci s lanovým materiálem ve výšce a nad volnou hloubkou.

Ve třetí **části pracovního** účelu se studenti věnují teoretických přednášek týkající se pracovních operací s lanem určené k práci a záchraně včetně informací o kontrole a revizi osobních ochranných prostředků.

2.4.2.6 Kurz Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny

V zimních měsících, kdy klesá teplota, dochází k zamrznutí vodních hladin, kdy podle teploty se vytváří souvislá vrstva ledu, a to zejména na vodních klidných hladinách, u kterých nedochází ke změně výšky vodní hladiny vlivem proudění. Čím větší proudění vody, tím je nižší rychlost zamrzání hladiny. To platí u přítoků i odtoků.

Vytvořený led na rybnících, jezer a přehrad láká osoby vstoupit na vodní plochu za účelem sportu nebo přejezdu dopravních prostředků. Zde ale právě dochází k rizikům, kdy obyvatelé přesně nevědí, jestli na zamrzlou vodní plochu mohou vstoupit, aby je led bezpečně udržel. Je třeba vědět, že k bezpečnému pobývání na ledu, je potřeba 10-20 cm výšky ledu. Už ale nemusí tušit, že na místech, kde je větší tok vody, je nižší vrstva ledu. Nebo na místech, kde je mléčná barva ledu, což svědčí o tom, že má led více vzduchových bublin, je pevnost a nosnost o více jak 50 procent nižší než u tmavě průzračného ledu.

Právě proto se tomuto věnují záchranné služby, aby dohlížely na bezpečnost osob a varovaly o možných rizicích. Záchraně ze zamrzlé vodní hladiny se zaměřuje především vodní záchranná služba a hasičská záchranná služba. Jedná se zejména o záchranu osob nebo zvířat za zmrzlé vodní hladiny.

Fakulta tělesné kultury pořádá kurz Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny, aby si studenti (zejména oboru Ochrany obyvatelstva) mohli vyzkoušet a získat nové dovednosti a schopnosti.

Výcvik je zaměřen na seznámení se s činností Vodní záchranářské služby a se záchranou osob na zamrzlých vodních hladinách a jejich transportu ke břehu.

Cílem kurzu je seznámit studenty se záchranou osob a sebezáchranou při ponoření pod zamrzlou hladinu. Vyzkouší si několik způsobu záchrany s využitím různých postupů a technických prostředků, které mají k dispozici.

Studenti se obeznámí s nácvikem pohybu po ledu s využitím technických prostředků (žebřík, běžky, prkno, člun) nebo bez. Své znalosti si zdokonalí při sebezáchraně v probořeném ledu a při záchraně osob. Studenti si ověří, jak funguje záchrana vědomých či bezvědomých osob. A to s využitím profesionálních (člun, sekyry, žebřík, ledové bodce) nebo osobních (běžky, baťoh, hůlky, brusle) prostředků. Všechny nácviky záchrany se provádí v mokrých, suchých neoprenech nebo v běžným oblečení při každodenním nošení.

2.4.2.7 Kurz sebeobrany

Sebeobrana je definována jako praktická účelová víceoborová disciplína, která se zabývá systémem prostředků určených k ochraně lidského života, zdraví, majetku, cti a osobní či domovní svobody (Náchodský, 2006).

Je složena ze dvou částí. První části je „sebe“, což vyjadřuje, koho se sebeobrana týká. Druhou částí je „obrana“ vyjadřující čeho se sebeobrana týká. Obě části jsou významově podstatné a vyjadřují základ sebeobrany. Tyto hranice je třeba vhodně (ke společenským poměrům) vymezit, hlídat je a v případě potřeby i bránit. Obrana je akce či konání, které vede ke znehodnocení nebo znemožnění akce protivníka (Müller, Belšán, Špička, & Novák, 1973).

Sebeobrana se dělí na osobní (je určena širší veřejnosti různých věkových skupin a specifických skupin) a profesní (vykonávaní sebeobrany v rámci určité profese).

Kurz sebeobrany vychází z charakteru činnosti, to je předcházení a řešení konfliktů. Studenti si osvojí základní techniky sebeobrany. Pracují s technickými prostředky v sebeobraně. Ty se dělí na bez zbraně – studenti se učí střehy, přemístění, úhyby, kryty, údery, páky, pády, tlaky, hody a strhy. Dále se zbraní, které se dělí

na kontaktní (obušek, hůl, nůž, klíče, paralyzér, tužka, láhev) a na bezkontaktní (pepřový sprej, taser, střelné zbraně).

Obsahuje několik modelových situací, kdy si sami studenti mezi sebou nacvičují sebeobranu a následně s ochranou několika osob. Probíhají i nácviky sebeobrany se specifickými potřeby.

V kurzu sebeobrany se prolíná několik bojových umění a úpolových sportů. Může se jednat o box, thajský box, krav-maga, judo, zápasy, aikido a karate.

2.4 KOMUNIKACE SE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝMI STUDENTY NA ODBORNÝCH KURZECH OCHRANY OBYVATELSTVA

Jak bylo popsáno v kapitole Komunikace osob se sluchovým postiženým s populací slyšících, komunikace mezi slyšícími a sluchově postiženými je většinou komplikovaná. Slyšící komunita má svůj český jazyk, který má úplně jinou gramatiku než u komunity sluchově postižených, kteří používají zcela jinou gramatiku a slovosled u českého znakového jazyka. A čím větší sluchová ztráta, tím je obtížnější komunikace se slyšící komunitou. Mohou se mezi sebou dorozumívat odezíráním nebo psaním, ale k problému může dojít, když sluchově postižený pochopí něco jiného než to, co myslel slyšící a může dojít k nedorozumění. Někteří sice používají naslouchátko nebo kochleární implantát, které jim elektronicky nahradí sluch a lépe s tímto zařízením rozumí, pořád to ale není plnohodnotné slyšení. A sluchové pomůcky se nedají nosit pořád, a to zejména na odborných kurzech, kde může dojít k jejich poškození nebo ztrátě.

Nejlepším pomocníkem nebo můstkem mezi sluchově postiženými a slyšícími v komunikaci může být tlumočník znakového jazyka, který převádí informace z jednoho jazyka do druhého při komunikaci v reálném čase.

Jeví se to jako nejlepší varianta, která umožňuje sluchově postiženým se začlenit do komunity slyšících. Je to reálné při běžném každodenním fungování, ale co potom na odborných kurzech, které poskytuje Ochrana obyvatelstva? Kde často dochází k fyzicky zátěžovým situacím nebo na místech, kde mohou být jen odborně vyškolení lidé a zkušení studenti? Předpokládá se, že tlumočník znakového jazyka asi nemá všechny odborné znalosti, co se týče těchto kurzů nebo je to pro tlumočníka kolikrát nepřístupné se dostat k sluchově postiženému studentovi.

Jsou i sluchově postižení, kteří používají sluchové pomůcky a téměř nepoužívají znakový jazyk nebo nepotřebují mít tlumočníka znakového jazyka sebou. Jsou plně začlenění do slyšící komunity a s menšími úpravami v komunikaci se s nimi dorozumívají. Problém může nastat v tom, že, když se pořádají různá zátěžová cvičení, jako je například pádlování na klidné a divoké vodě, slaňování, cvičební pády, záchrana osob s rizikem nebo cvičení, které probíhají ve vodě – potápění, plavání ploutvové plavání, sjezdy na divokých vodách, či i silnější déšť.

To jsou taková cvičení, kde se moc nedá fungovat se sluchovými pomůckami, protože by mohlo dojít k jejich poškození (volný pád či pád osoby) nebo k ztrátě (při pádlování). Pomůcky se ani nedají používat ve vodě, pokud nejsou disponovány speciálními vodotěsnými pouzdry, které ale vydrží jen pár hodin ve vodě.

A v situacích, kde je sluchově postižený bez tlumočníka znakového jazyka nebo sluchové pomůcky, dochází ke komplikacím. Otázka zde nastává, jak se vlastně ostatní slyšící studenti nebo instruktor či vedoucí kurzu domluví se sluchově postiženým studentem? A zvláště na místech, kde pro jejich komunikaci není čas ani prostor? Když se nemůže instruktor otočit ke studentovi, aby mohl odezírat. Nebo bude daleko. K odezírání je nejdelší možná vzdálenost okolo čtyř metrů, jinak jsou mluvní pohyby ze rtů nezřetelné. Nastávají i momenty nebo náhlé změny, kdy je třeba okamžitě zareagovat, něco říct studentovi nebo on sám požaduje odpověď či pomoc a zde nastává oříšek pro všechny zúčastněné.

3 CÍL

3.1 Hlavní cíl:

Cílem této bakalářské práce je navrhnout vhodné komunikační znaky s využitím znakového jazyka pro sluchově postižené na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva

3.2 Dílčí cíle:

1. Popsat problémy s komunikací sluchově postižených na odborných kurzech
2. Navrhnout základní komunikační znaky s využitím znakového jazyka
3. Vytvoření souboru videosekvencí s vizualizací a popisem základních komunikačních znaků

4 METODIKA

Hlavní vědeckou metodou práce je zúčastněné pozorování při účasti na odborných výcvikových kurzech. Díky tomu mohu problémy v komunikaci na těchto kurzech definovat a popsat příčiny i následky těchto problémů. Vedlejší výzkumnou metodou je introspekce – tedy sebepozorování. Díky němu mohu v práci sepsat nejdůležitější komunikační znaky, které mi osobně v komunikaci na kurzech chyběly.

Teoretická část bakalářské práce je zpracována a analyzována na základě získaných informací z odborných textů. Tato část informací popisuje sluchové postižení, komunikaci a odborné kurzy.

Praktická část je zpracovaná na základě definování problémů s komunikací mezi sluchově postiženými studenty, slyšícími studenty a instruktory na odborných výcvikových kurzech. Jedná se zejména o komunikaci při praktické výuce nebo cvičení, jako je třeba cvičení ve vodě, výšková cvičení nebo zátěžová cvičení, kde není možné mít s sebou tlumočníka znakového jazyka nebo sluchovou pomůcku.

Zpracování dat probíhalo na 6 kurzech, kterých jsem se zúčastnila v průběhu bakalářského studia (2018-2021) oboru Ochrany obyvatelstva. Jednalo se o kurz Základy vodního záchranářství, kurz Horské služby a nouzového přežití, Orientace v terénu a topografie, kurz Technických sportů, Lanové aktivity a techniky, kurz Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny. Přidala jsem i kurz sebeobrany, které obor Ochrana obyvatelstva neobsahuje, ale též na tomto kurzu probíhalo shromažďování dat.

Těchto kurzů se zúčastnili studenti, spolužáci, instruktoři a vedoucí odborných výcvikových kurzů oboru Ochrany obyvatelstva na Fakultě tělesné kultury, Univerzity Palackého. Jednalo se většinou o složení 5 žen a 25 mužů.

5 VÝSLEDKY

Na odborných kurzech oboru Ochrany obyvatelstva jsem při zúčastněném pozorování neměla s sebou tlumočníka znakového jazyka a při několika zátěžových cvičeních nebo cvičeních ve vodě jsem neměla sluchovou pomůcku, tudíž jsem se spoléhala na pomoc studentů a instruktorů. Díky tomu byl prováděn výzkum a vyhodnocovalo se, při jakých situacích docházelo k problémům s komunikací mezi mnou, tedy sluchově postiženou studentkou a slyšícími studenty a instruktory.

Na základě toho jsem zpracovala data a převedla je do přehledných tabulek, které jsou formálně identicky uspořádané dle jednotlivých kurzů, cvičení, obtížných situací, doporučení a vhodných komunikačních znaků.

Navrhla jsem vhodné komunikační znaky ve znakovém jazyce, které by se nejvíce využívaly na odborných kurzech oboru Ochrany obyvatelstva, a které by mohly zlepšit komunikaci mezi slyšící a sluchově postiženou populací a mohlo by se tak předcházet momentům překvapení, případnému nebezpečí nebo zranění.

Základní komunikační znaky jsou v této bakalářské práci uvedeny na fotografiích, a ve vytvořeném souboru videosekvencí s vizualizací a popisem základních komunikačních znaků, které jsou vložené na CD.

5.1 Návrh řešení problémů s komunikací sluchově postižených studentů

Popisuji problémy, překážky sluchově postižených, které mohou či nastávají na jednotlivých odborných kurzech, kde je jejich komunikace bez tlumočníka nebo bez sluchových pomůcek obtížnější. Na základě toho navrhuji doporučení, jak je tomuto možno předejít pomocí vhodných komunikačních znaků.

1) **Kurz Základy vodního záchranářství**

- cvičení probíhají většinou na vodě, kde není možnost mít s sebou tlumočníka znakového jazyka nebo sluchové pomůcky

Popis cvičení	**Typ obtížné situace**	**Doporučení**	**Komunikační znaky**
Plavba na lodi – role zadáka	Nutnost zadání úkolu háčkovi – potřeba vodácké zkušenosti	Jednoduché povely. Háček může naznačit rukou povely nad hlavou	Pozor, stop, doprava, doleva
Plavba na lodi – role háčka	Upozornění zadákovi, musí se zcela otočit k němu	Domluvit si signály předem, upozornění pádlem nebo stříkáním vodou	Rychle, pomalu, stop, doleva, doprava, ok
Cvičení na vodě	Nemožnost mít sluchovou pomůcku	Znaková komunikace	Všechny znaky
Sjezdy na divoké vodě	Při převrácení se a problémech není komunikační pomoc	Domluvit si postup předem Instruktor stojí u břehu nebo na lodi a vydává znakové povely	Pozor, vystoupit z lodě, doleva, doprava, dívat se
Potápění, plavání v divoké vodě, sebezáchrana v divoké vodě	Nemá šanci odezírat z vody, neví, co se děje v okolí, zda na něho někdo volá	Domluvená místa, kde bude instruktor.	Pojď sem, následuj, pozor,
Kajak a skupiny	Nesmí být první ani poslední	Být uprostřed ve skupince nebo za vedoucím	Nastoupit, vystoupit, doleva, doprava, pomalu, stop, pozor, ok
Odezírání ve vodě a na souši	Potřebná vzdálenost je pro odezírání max. 4 m	Domluvit si postup předem nebo znakové povely	Všechny znaky
Ranní budíček	Neslyší budíček	Přijít za ním a vzbudit ho, znakový pokyn	Vstávat, čas.

2) Kurz Horské služby a nouzového přežití

- Kurz probíhá 3 dny ve vnějších zimních podmínkách bez ubytování, případná přítomnost tlumočníka znakového jazyka, záleží na osobě tlumočníka, musí být schopen kurz absolvovat

Popis cvičení	Typ obtížné situace	Doporučení	Komunikační znaky
Vysokohorská turistika – skupiny	Nesmí být první ani poslední – pokyny, úkoly nebo ztráta osoby	Být uprostřed ve skupině nebo za vedoucím	Nebezpečí, pozor, ok, pomalu, rychle
Ranní budíček	Neslyší budíček	Přijít za ním a vzbudit ho, znakový pokyn	Vstávat, čas
Turistika v lese	Případné zabloudění – neslyší volání, mobil nemusí mít signál	Být ve dvojici nebo být na domluveném místě ve stanovený čas	Čas, ukázka, pozor
Orientace s busolou	Případné zabloudění, problém komunikace	Být ve dvojici, domluvené místo a čas, znaková komunikace	Doprava, doleva, teď, následuj
Večerní tábořiště	Nemožnost odezírání	Komunikace s čelovkou nebo baterkou	Všechny znaky

3) Orientace v terénu a topografie

- Sluchově postižený student si může vzít s sebou tlumočníka znakového jazyka

Popis cvičení	Typ obtížné situace	Doporučení	Komunikační znaky
Orientace s busolou	Případné zabloudění, neslyší volání na dálku	Dvojice, domluvené místo a čas	Doprava, doleva, následuj, pojď

4) Kurz technických sportů

- kurz probíhá v areálu v přírodě, možné mít pořád u sebe tlumočníka znakového jazyka

Popis cvičení	Typ obtížné situace	Doporučení	Komunikační znaky
Ploutvové plavání	Komunikace s člověkem z břehu, nemožnost mít sluchovou pomůcku	Domluvené postupy, znakové povely z břehu nebo lodě	Následuj, stop, pozor, ok
Rádiově orientační běh	Zaměřen na sluch	Být ve dvojici, znakové povely	Rychle, pomalu, doleva doprava, ukázka, ok

5) Lanové aktivity a techniky

- Komunikace s tlumočníkem je možná, ale jen na zemi

Popis cvičení	Typ obtížné situace	Doporučení	Komunikační znaky
Výškové cvičení	Ve výšce není možná znaková komunikace, komunikace s tlumočníkem zezdola je náročnější, čím delší vzdálenost, tím nemožnost odezírání	Domluvené postupy nebo jednoduché znaky jednou rukou	Nahoru, dolů, ok, pozor, pomalu

6) Kurz Záchrana ze zamrzlé vodní hladiny

- Kurz probíhá v budově Vodní záchranné služby, tlumočník může být se sluchově postiženým

Popis cvičení	Typ obtížné situace	Doporučení	Komunikační znaky
Cvičení ve vodě	Není možné mít sluchovou pomůcku	Domluvené postupy, znakové povely, s instruktorem z břehu	Pozor, pomoc, nebezpečí, ok

Cvičení ve vodě dál od břehu	Nemožnost mít tlumočníka sebou	Dvojice, znakové povely, domluvené postupy	Pozor, pomoc, ok
Záchrana, sebezáchrana	Nemožnost komunikace při rychlé změně, zranění osoby nebo nebezpečí	Domluvené signály, postupy, znakové povely, dvojice, cvičení s instruktorem	Pozor, pomoc, ok, pomalu, teď, dívat se, nebezpečí

7) Kurz sebeobrany

- Na cvičeních je možné mít tlumočníka znakového jazyka

Popis cvičení	**Typ obtížné situace**	**Doporučení**	**Komunikační znaky**
Cvičení s obranou	Není možné mít sluchovou pomůcku, hrozí ztráta nebo poškození	Domluvené postupy, znakové povely	Teď, stop, pozor, pomalu, dívat se, ukázka
Cvičení se zavřenými očima	Nemohou mít zavřené oči	Mít otevřené oči nebo dotek na rameno	Dotek na rameno, teď, stop, pozor
Sparing	Neslyší start a konec zápasu	Znaky pro teď a konec, vedoucí je u zápasu a vydává znakové povely	Teď, stop, pozor, pomalu
Předvádění nové techniky	Neslyšící se může buď dívat na novou techniku nebo na tlumočníka, ne naráz	Nejprve vše vysvětlit a pak ukázat	Všechny znaky

5.2 Komunikační znaky s využitím znakového jazyka

Navržené komunikační znaky s využitím znakového jazyka pro slyšící studenty a instruktory. Cílem komunikačních znaků je usnadnit komunikaci mezi sluchově postiženými studenty a slyšícími studenty a instruktory na praktických cvičení.

Komunikačních znaků je celkem 31 a obsahují znaky: čas, čekat, dávat pozor, dívat se, dohromady, doprava, doleva, dost, dvojice, konec, nahoru, dolů, následuj,

nastoupit, vystoupit, nebezpečí, ok, opakovat, pojď, pomalu, pomoc, připravit se, rozumět, rychle, stop, stůj, teď, trénink, ukázka, volno a vstávat.

Pro lepší pochopení ohledně používání znaků jsou vytvořené videosekvence s popisem znaků.

Některé znaky se dají vyjádřit i jednou rukou.

5.2.1 Přehledná vizualizace komunikačních znaků

	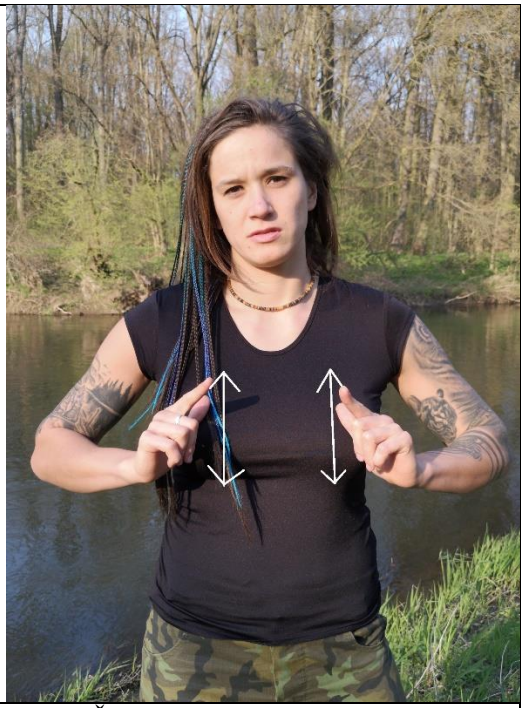
Čas	Čekat (lze i jednou rukou)

	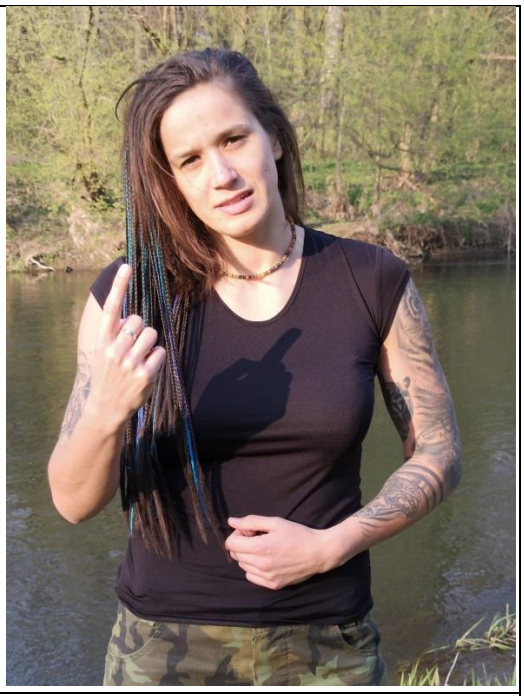
Dávat pozor	Pozor!
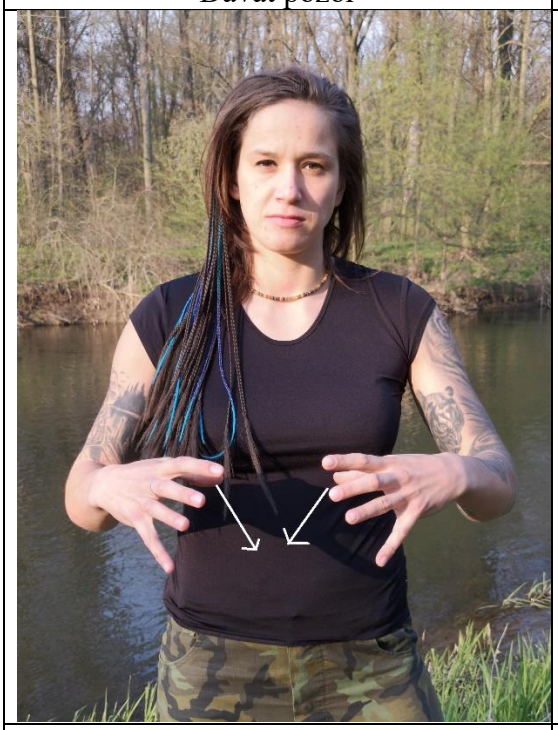	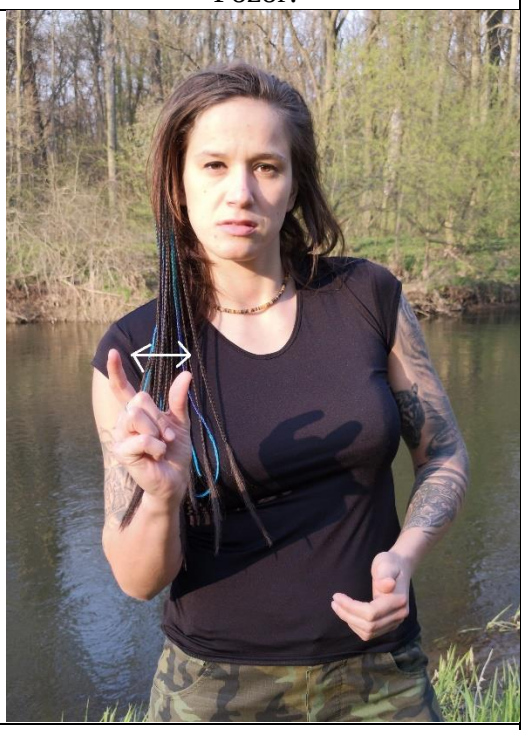
Dohromady	Dvoijce (vytvořit)

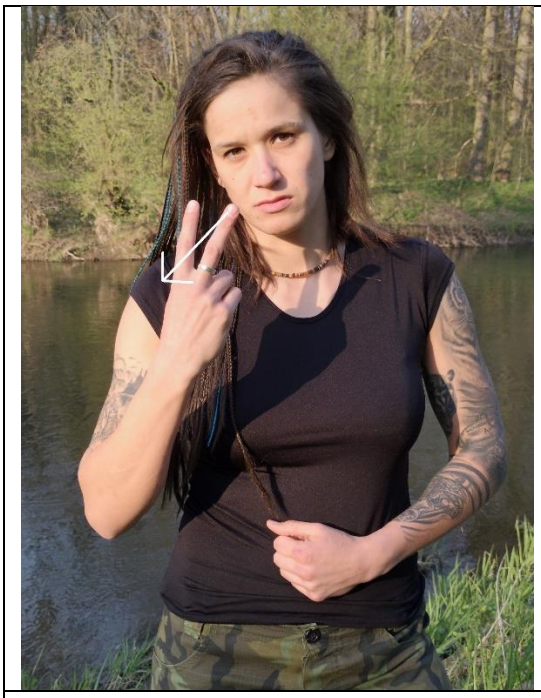	
Dívat se (podívat se na něco)	Ok, v pořádku
Doprava, doleva	Nahoru, dolů

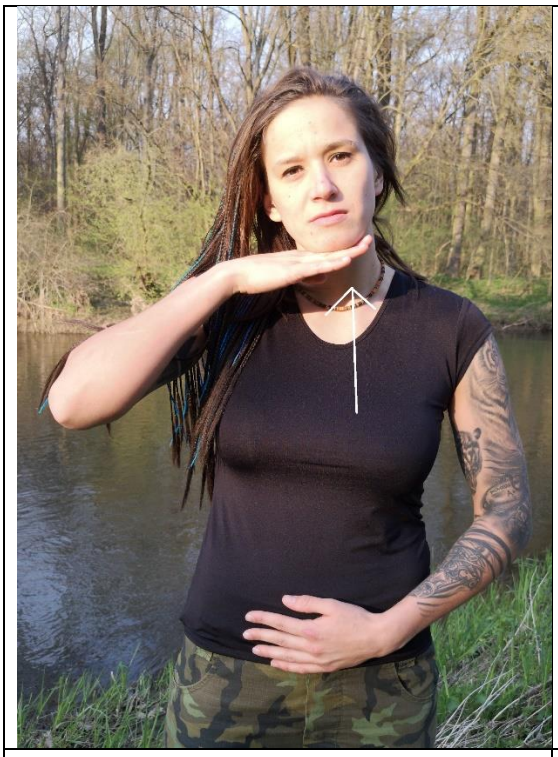	
Dost!	Konec (lze i jednou rukou)
Následuj mě (jeho atd.)	Pojď za mnou, pojď sem

Nebezpečí	Opakovat (cvičení)
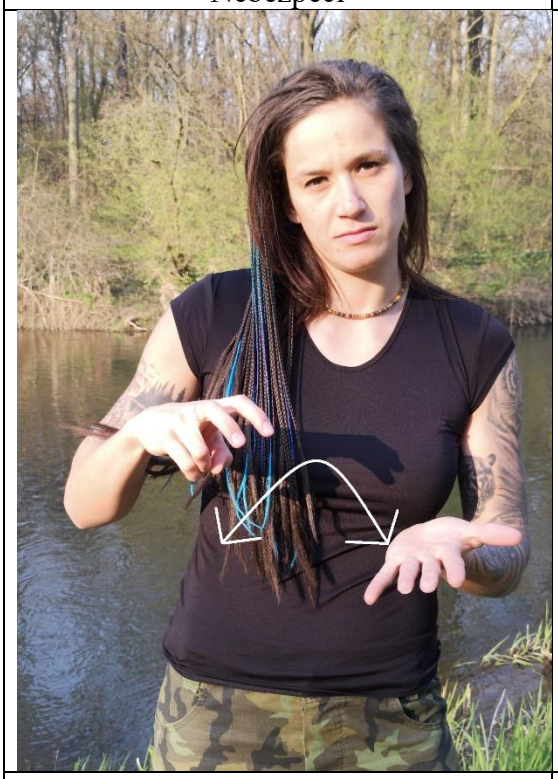	
Nastoupit, vystoupit (z lodě)	Pomoc (k sobě– potřebuji pomoct, od sebe – pomůžu ti), lze i jednou rukou

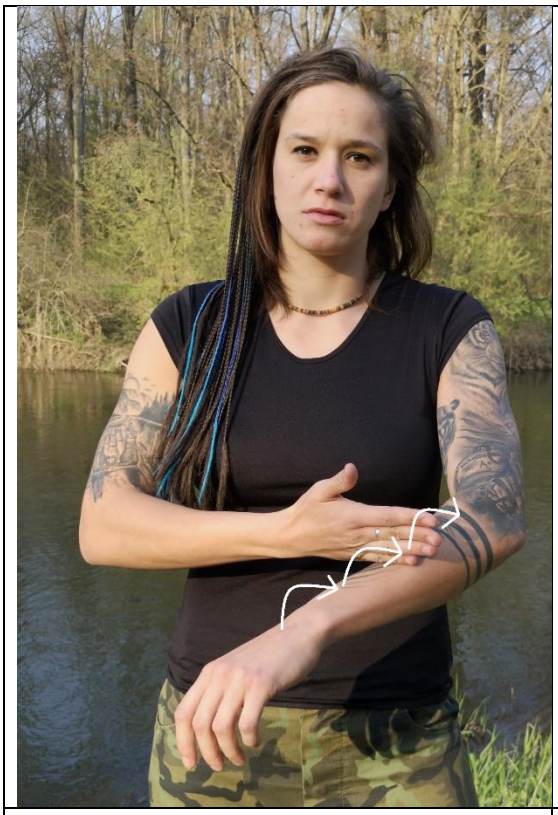	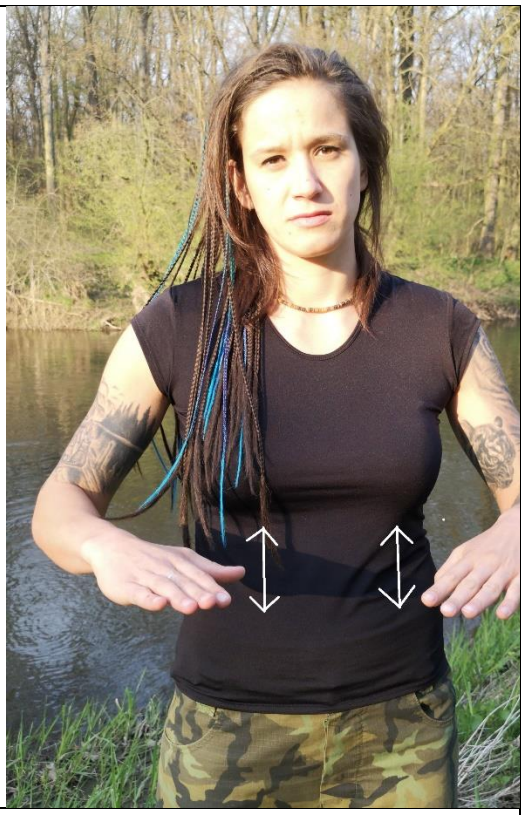
Pomalu	Zjednodušeně pomalu (lze i jednou rukou)
	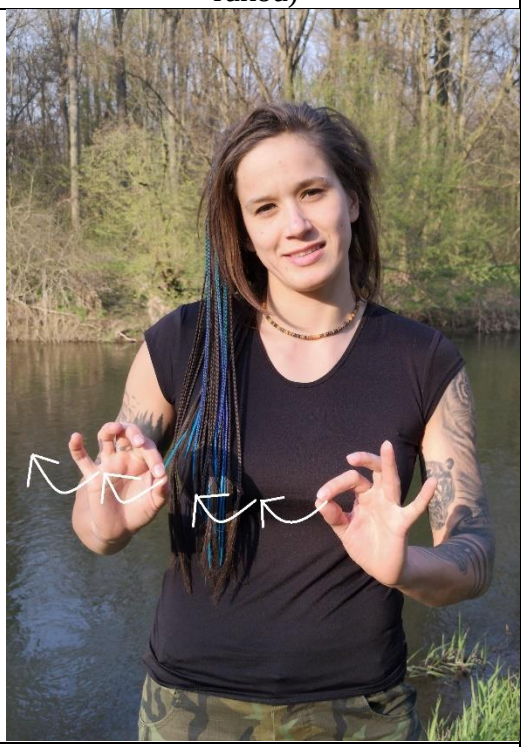
Rychle (lze i zjednodušeně jednou rukou, odháněním od sebe)	Připravit se (připrav se!)

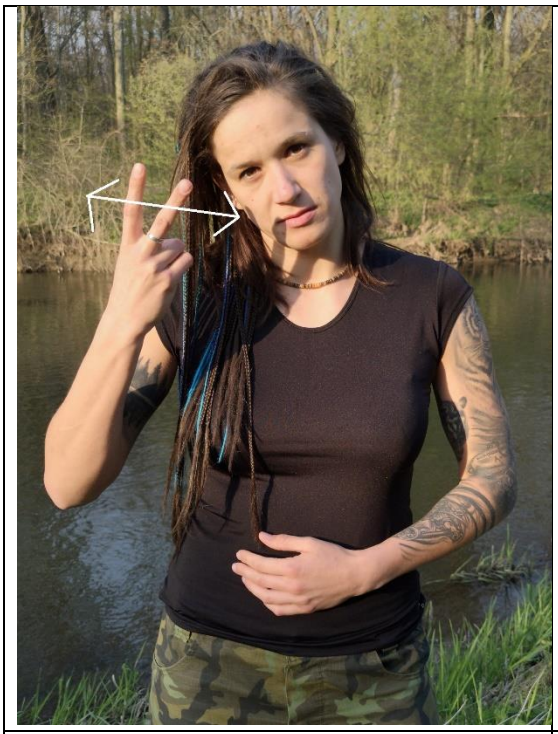	
Rozumíš mi?	Trénink (lze i jednou rukou)
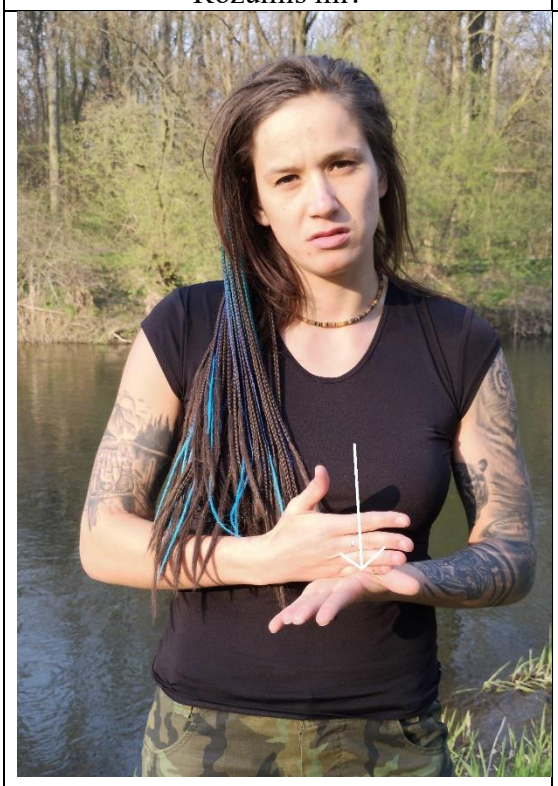	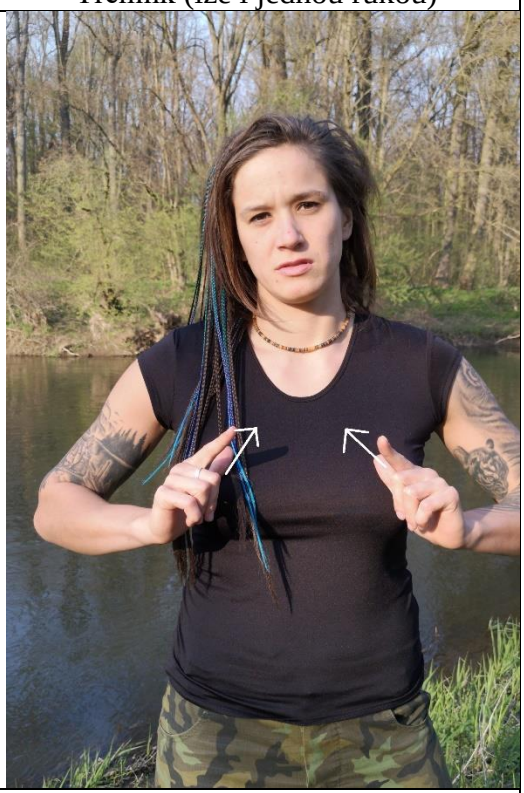
Stop!	Stůj! (lze i jednou rukou)

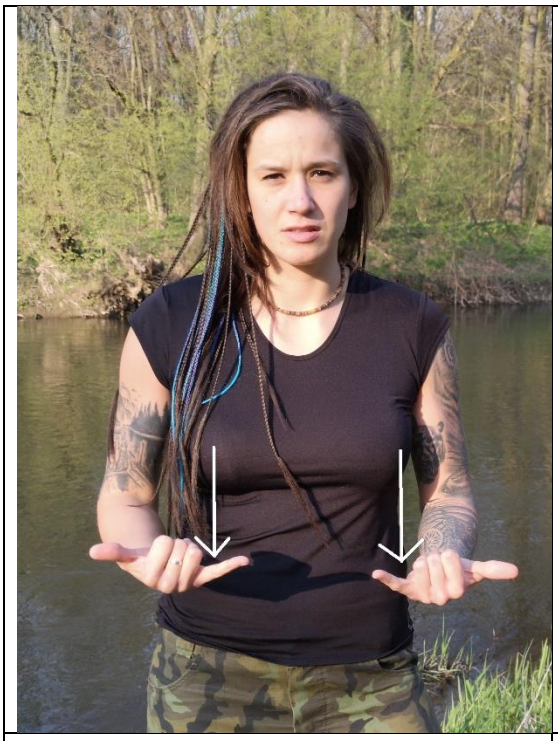	
Teď (lze i jednou rukou)	Ukázka
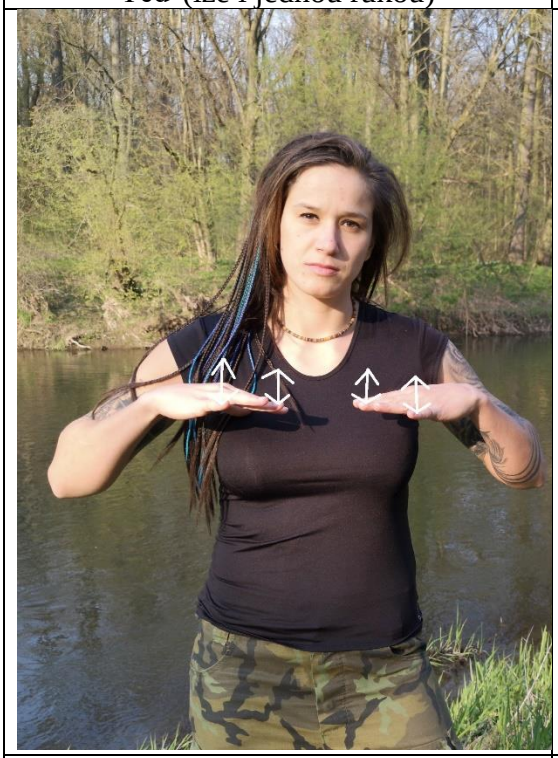	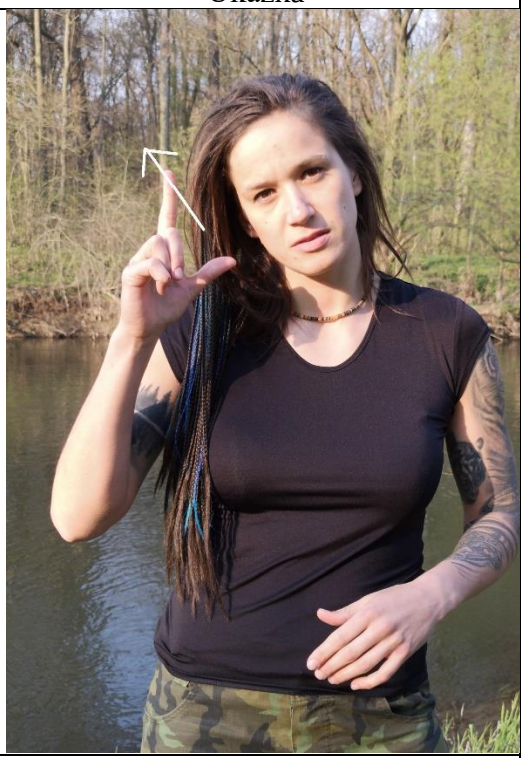
Volno! (lze i jednou rukou)	Vstávat! Budíček

6 DISKUZE

V bakalářské práci Komunikace se sluchově postiženými studenty na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva bylo navrženo několik základních komunikačních znaků ve znakovém jazyce, které by usnadnily komunikaci mezi slyšícími a sluchově postiženými studenty na odborných kurzech, zejména na praktických a zátěžových cvičeních, kde není možná komunikace s tlumočníkem znakového jazyka, a není možné použití kompenzační pomůcky nebo odezírání. Některé zjednodušené znaky vychází z gest, která běžně využívají i slyšící osoby.

Zde nastává otázka, zda by komunikační znaky ve znakovém jazyce měly využití i v dalších oblastech a situacích, například při mimořádných a krizových událostech, kde sluchově postižení lidé mohou mít velké problémy s komunikací ve většinové slyšící populaci nebo při komunikaci se složkami Integrované záchranné služby, se kterou se potřebují domluvit nebo se dotázat na další potřebné informace.

Myslím, že komunikační znaky ve znakovém jazyce by měly velké využití u Integrované záchranné služby, mohly by se používat při různých krizových situacích, například při dopravních nehodách, požárech a podobně. Komunikace se sluchově postiženými by se usnadnila a průběh práce by tak byl hladší a rychlejší.

Doposud na to nebyly vytvořeny odborné práce, které by se zabývaly komunikačními znaky ve znakovém jazyce pro sluchově postiženou populaci v mimořádných a krizových situací.

Byly navrženy základní komunikační znaky pro sluchově postižené studenty, které usnadní komunikaci mezi nimi a slyšící populací při praktických a zátěžových cvičení. Neslouží ale jako plnohodnotná náhrada pro komunikaci mezi slyšící a neslyšící populací.

7 ZÁVĚR

V této bakalářské práci byly navrženy komunikační znaky ve znakovém jazyce pro sluchově postižené studenty, které by usnadnily komunikaci mezi slyšícími studenty a instruktory na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva.

Vylíčila jsem několik zkušeností a problémů s komunikací na odborných kurzech s instruktory a se slyšícími studenty.

Nastínila jsem několik komunikačních znaků, které jsou podle mě nejpoužívanější a nejdůležitější pro snadnou a rychlou komunikaci. Jsou zobrazené na fotografiích ve fotogalerii a pro lepší pochopení i na video ukázkách, které jsou vložené na CD. Znaky jsou jednoduché pro pochopení slyšící populací a dají se dobře naučit.

Tyto znaky a komunikace by mohly mít využití nejen na specializovaných kurzech, ale i při práci záchranných složek systému IZS a podobně.

8 SOUHRN

Bakalářská práce se zabývá problematikou komunikaci sluchově postižených se slyšící populací na odborných kurzech Ochrany obyvatelstva Fakulty tělesné kultury UP.

Cílem práce je navrhnout a prakticky ukázat komunikační znaky ve znakovém jazyce, které by komunikaci usnadnily a zjednodušily. Součástí teoretické části práce je popsání klasifikace sluchových vad a objasnění odborných termínů: sluchové postižení, neslyšící, ohluchlost, nedoslýchavost a uživatelé kochleárního implantátu.

Metodou práce je zúčastněné pozorování a introspekce.

Nedílnou součástí práce je rovněž sdílení vlastní zkušenosti, kterou uživatelka kochleárního implantátu získala během absolvování odborných kurzů.

9 SUMMARY

The bachelor's thesis deals with the issue of communication of the hearing impaired with the hearing population at professional courses of Population Protection of the Faculty of Physical Education UP.

The aim of the work is to design and practically show communication signs in sign language, which would facilitate and simplify communication. Part of the theoretical part of the work is a description of the classification of hearing defects and clarification of technical terms: hearing impairment, deaf, deafness, hard of hearing and users of the cochlear implant.

The method of work is participatory observation and introspection.

An integral part of the work is also the sharing of personal experience, which the user of the cochlear implant gained during the completion of professional courses.

10 REFERENČNÍ SEZNAM

Literární zdroje

Bjalková, T. (2017). *Sebeobrana neslyšících*. Diplomová práce, Masarykova Univerzita, Fakulta sportovních studií, Brno

Dingová. (2008). *Soudní tlumočení pro neslyšící.* Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.

Doležel, M., Kyselák, J., Otakar, M. J., & Novák, J. (2014). *Základy ochrany obyvatelstva.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Horáková, R. (2006). *Uvedení do surdopedie in Pipeková.* Brno: Masarykova univerzita.

Hrubý, J. (1997). *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu.* SEPTIMA.

Krahulcová, B. (2003). *Komunikace sluchově postižených.* Praha: Karolinum.

Kumar, V. K., Goudar, R. H., & Desai, V. T. (2015). Sign Language Unification: The Need for Next Generation Deaf Education. *Procedia Computer Science, 48*, 673-678. doi.org/10.1016/j.procs.2015.04.151

Kusters, A. (11 2020). The tipping point: On the use of signs from American Sign Language in International Sign. *Language and Communication, 75*, 51-68. doi.org/10.1016/j.langcom.2020.06.004

Langer, J. (2013). *Komunikace osob se sluchovým postížením.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Langer, J., & Kučera, P. (2012). *Komunikace s osobami se sluchovým postižením.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Látal, M. (2017). Integrovaný záchranný systém a problematika osob se sluchovým postižením. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc

Mengdi, H., Jean, W. K., & Rogers, J. A. (05. 08 2020). Soft Sign Language Interpreter on Your Skin. *Matter, 3*(2), 337-338. doi.org/10.1016/j.matt.2020.07.012

Muknšnáblová, M. (2014). *Péče o dítě s postižením sluchu.* Praha: Grada Publishing, a.s.

Müller, J., Belšán, B., Špička, I., & Novák, J. (1973). *Příručka sebeobrany QS-1*. Praha: Naše vojsko.

Náchodský, Z. (2006). *Nebojte se bránit.* Praha: Armex.

Neuman, J. (2000). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě.* Praha: Portál.

Panská, S. (2013). *Aplikované pohybové aktivity osob se sluchovým postižením.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Průcha, J. (2000). *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru.* Praha: Portál.

Průcha, J. (2009). *Pedagogický slovník.* Praha: Portál.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2001). *Pedagogický slovník. 3. rozš. .* Praha: portál.

Renotiérová, M., & Ludíková, L. (2006). *Speciální pedagogika.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Slowík, J. (2010). *Komunikace s lidmi s postižením.* Praha: Portál.

Strnadová, V. (2001). *Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění.* Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky.

Šándorová, Z. (2003). *Vybrané kapitoly z komprehenzivní surdopedie.* Hradec Králové: Gaudeamus.

Šlapák, I., & Floriánová, P. (1999). *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie.* Brno: Paido.

Valenta, T., & Vrba, J. (2014). *Kurzy se zaměřením na ochranu obyvatelstva.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Legislativa

Vyhláška č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=106/2001&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=13/2005&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=48/2005&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=455/1991&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 114/1992 Sb., České národní rady o ochraně přírody a krajiny (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=114/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=254/2001&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=561/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=384/2008&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (2021). https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=563/2004%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Internetové zdroje

Anonymous. (2018). *Rozdělení poruch sluchu*. Načteno z LogopedOnline: https://www.logopedonline.cz/poruchy-sluchu/rozdeleni-poruch-sluchu/

Anonymous. (26. 10 2020). *Je znakový jazyk mezinárodní*. Načteno z https://www.2nerds.org/je-znakovy-jazyk-mezinarodni/

Česká komora tlumočníků znakového jazyka. (2010). Načteno z Znakovy jazyk a komunikace s neslyšícími: http://www.cktzj.com/znakovy-jazyk-a-komunikace-s-neslysicimi

Doktorka. (2003). Načteno z psychologie.doktorka: http://psychologie.doktorka.cz/komunikace/

FTK. (04. 04 2021). *Studujte u nás*. Načteno z Bakalářské studium: https://ftk.upol.cz/studujte-u-nas/bakalarske-studium/

Odyssea. (03. 04 2021). *Odyssea*. Načteno z O nás: Projekt Odyssea: https://www.odyssea.cz/

Palán, Z. (03. 04 2021). *Andromedia*. Načteno z Vzdělávací politika: http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovnik/vzdelavaci-politika

ruce.cz. (2007). *Co je znakový jazyk, znakovaná čeština*. Načteno z http://ruce.cz/clanky/188-co-je-znakovy-jazyk-znakovana-cestina